

Hegedűs Judit - Pintyi Zoltán:

A gyermekbántalmazásról röviden pedagógusoknak

**Rév8 Józsefvárosi Rehabilitációs és Városfejlesztési Zrt.
Budapest, 2008**

Szerzők:

**dr. Hegedűs Judit - az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar Nevelés-
tudományi Intézetének oktatója**

**Pintyi Zoltán - BRFK VIII. kerületi Rendőrkapitányság Hivatala veze-
tője**

Lektorálta:

dr. Bodonyi Edit, egyetemi docens

ISBN 978-963-06-6286-4

**A kiadvány a Magdolna Negyed Program I. (MNP I.) Bűnmegelőzési
alprogramja keretében készült.**

**Az MNP I. támogatója a Fővárosi Önkormányzat és a Budapest
Józsefvárosi Önkormányzat.**

A gyermekbántalmazásról röviden pedagógusoknak

Az elmúlt években a társadalmi érdeklődés középpontjába kerültek azok a személy elleni bűncselekmények, amelyek az egymással szoros fizikai, érzelmi, anyagi, jogi kapcsolatban, egyfajta „együttélési kényszerben” élő személyek között, a magánszférában valósulnak meg. Az intézményes beavatkozás korlátozott lehetőségei, a bántalmazást elszennvedők fokozottan kiszolgáltatott helyzete megnehezíti az ilyen cselekményekkel szembeni fellépést. A pedagógusok számára készült segédanyagunkban segítséget szeretnénk nyújtani abban, hogy választ kapjanak a következő kérdésekre:

- Milyen típusai vannak a gyermekbántalmazásnak?
- Hogyan ismerhetem fel azt, hogyha egy gyerek bántalmazott?
- Mit kell tennem, ha bántalmazott gyerekekkel találkozok?

I. A családon belüli erőszak fogalmáról

A családon belüli erőszak, a gyermekbántalmazás fogalmának meghatározása igen nehéz feladat. Joggal merül fel a kérdés, van-e egyáltalán általánosan elfogadható fogalom? Szükség van-e szakmaspecifikus meghatározásra? Egy tettet a szándékosság vagy a ténylegesen okozott kár alapján kell-e megítélni? - ezek a kérdések folyamatosan jelenlévő dilemmákra utalnak. Jelen kiadványunkban egyrészt a jog, másrészt a pszichológia, pedagógia oldaláról közelítjük meg a családon belüli erőszak, ezen belül is elsősorban a gyermekbántalmazás fogalmát. Tudjuk, hogy jogi oldalról fontos szempont, hogy szándékosan, vagy pedig gondatlanságból elkövetett tevékenységről van szó, az előbbi súlyosbító körülményt jelent.

Jogi szempontból a családon belüli erőszakot a következőképpen határozhatjuk meg. Az egy háztartásban élő személyek, illetőleg a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (Btk.)137. §-ának 6. pontjában meghatározott hozzátartozók, a volt házastársak, illetve volt

élettársak (partnerek), valamint az intézményes ellátás keretében életvitelszerűen együtt élő személyek között megvalósuló, vagy őket a felsorolt személyek cselekménye által érintő alábbi bűncselekmények:

- emberölés (Btk. 166. §), erős felindulásban elkövetett emberölés (Btk. 167. §), öngyilkosságban közreműködés (Btk. 168. §), magzatelhajtás (Btk. 169. § (2) bekezdésének b) pontja), testi sértés (Btk. 170. §), gondozás elmulasztása (Btk. 173. §), kényszerítés (Btk. 174. §), lelkiismereti és vallásszabadság megsértése (Btk. 174/A. §), személyi szabadság megsértése (Btk. 175. §), emberablás (Btk. 175/A. §), emberkereskedelem (Btk. 175/B. §), magánlaksértés (Btk. 176. §), visszaélés személyes adattal (Btk. 177/A. §.), levéltitok megsértése (Btk. 178. §), magántitok jogosulatlan megismerése (Btk. 178/A. §), rágalmozás (Btk. 179. §), becsületsértés (Btk. 180. §), közúti veszélyeztetés (Btk. 186. §), családi állás megváltoztatása (Btk. 193. §), kiskorú elhelyezésének megváltoztatása (Btk. 194. §), kiskorú veszélyeztetése (Btk. 195. §), tartás elmulasztása (Btk. 196. §), a nemi erkölcs elleni bűncselekmények (Btk. XIV. fejezet II. cím), közveszélyozozás (Btk. 259. §), terrorcselekmény (Btk. 261. §), garázdaság (Btk. 271. §), önbíráskozás (Btk. 273. §), visszaélés kábítószerrel (Btk. 282/B. §), lopás (Btk. 316. §.), rablás (Btk. 321. §), zsarolás (Btk. 323. §), rongálás (Btk. 324. §),

valamint a szabálysértésekről szóló 1999. évi LXIX. törvényben (Sztv.) foglalt követozozó szabálysértések:

- becsületsértés (Sztv. 138. §), magánlaksértés (Sztv. 139. §), gyermekkel koldulás (Sztv. 146. §), veszélyes fenyegetés (Sztv. 151 §).

Összességében véve azt mondhatjuk, hogy „ha valaki a hozzátartozója biztonságát, testi-lelki épségét veszélyezteti vagy károsítja, önrendelkezésében vagy szexuális önrendelkezésében korlátozza, testi erőszakot követ el vagy annak elkövetésével fenyeget, illetve e személy tulajdonságait szándékosan tönkreteszti, s ezzel elviselhetetlenné teszi az áldozat számára az együttélést” családon belüli erőszakot követ el.¹

¹ A gyermekbántalmazás és elhanyagolás megelőzése, felismerése és kezelése, Módszertani ajánlás tervezet, Igazságügyi Minisztérium: Összefogás a családon belüli erőszak ellen.

A családon belüli erőszak sértettjei közé sorolhatóak a fenti jog-sértések közvetlen sértettjei és mindazok a személyek, akik azzal közvetlen összefüggésben testi, értelmi, érzelmi, vagyoni, vagy erkölcsi sérelmet szenvedtek, így azok a hozzátartozók is, akiket a bántalmazás közvetlenül nem érintett. Ennek alapján a családon belüli erőszakkal kapcsolatban háromféle típusról beszélhetünk: párkapcsolati erőszakról, gyerekbántalmazásról, illetve idősek, fogyatékkal élők bántalmazásáról.

II. A gyerekbántalmazás típusai

A gyermekek ellen elkövetett bántalmazásnak igen széles palettája van. Ha egységesen meg szeretnénk fogalmazni, hogy mit is értünk gyerekbántalmazás alatt, érdemes a WHO által is használt definíciót megismerni: *„A gyermek bántalmazása és elhanyagolása (rossz bánásmód) magában foglalja a fizikai és/vagy érzelmi rossz bánásmód, a szexuális visszaélés, az elhanyagolás vagy hanyag bánásmód, a kereskedelmi vagy egyéb kizsákmányolás minden formáját, mely a gyermek egészségének, túlélésének, fejlődésének vagy méltóságának tényleges vagy potenciális sérelmét eredményezi egy olyan kapcsolat keretében, amely a felelősségen, bizalmon vagy hatalmon alapul.”* Azaz, amikor a gyermekek elleni erőszokról beszélünk, akkor két nagy csoportot szükséges meghatározni: az elhanyagolást, illetve a bántalmazást.

Az **elhanyagolás** többé-kevésbé tartós helyzetekre utal, rendszerint hiányzik a gyermek felé irányuló szeretet, elmarad a gondozás, táplálás, a gyermek életéhez, fejlődéséhez alapvetően szükséges tárgyi feltételek hiányoznak. Az elhanyagoláson belül fontos megkülönböztetni a következő formákat:

- **Fizikai elhanyagolás:** az alapvető fizikai szükségletek, higiénés feltételek vagy felügyelet hiánya - például védőoltás beadásának elmulasztása, nem megfelelő táplálkozás, az arra még nem érett gyermeket egyedül hagyják a lakásban stb.
- **Oktatási - nevelési elhanyagolás:** a tankötelezettség nem teljesítése (idetartozik az egy éves óvodai kötelezettség is!) - például a szülő gyakran „legalizálja” a gyerek hiányzásait, nem reagál az

iskola megkeresésére, a jegyzői felszólításra vagy nem viszi el a speciális ellátásra szoruló gyermeket a megfelelő szakemberhez.

- *Érzelmi elhanyagolás*: az érzelmi biztonság, az állandóság, a szeretetkapcsolat hiánya, a gyermek érzelmi kötődésének durva mellőzése, elutasítása, a gyermek jelenlétében történő erőszakos, durva, támadó magatartás más családtaggal szemben - például a szülőt egyáltalán nem érdekli a gyermekével történetek, nem hallgatja meg őt, nem kommunikál gyermekével.

A gyermekek ellen elkövetett erőszak második nagy csoportja a **bántalmazás**, ahol szintén többféle típussal találkozhatunk. A *fizikai bántalmazás* lehet szándékos (tudatosan akarja bántalmazni a gyereket: „Most pedig jól elverlek... megtudod, hogy ki az úr a háznál stb.), vagy gondatlanságból elkövetett cselekedet (mérgezés - például az erődben szedett gombából evett a gyerek is, égés - az anya főzés közben rossz helyre tette a lábast, amely a forró levessel együtt a gyerekre esett, közlekedési baleset - a gyermekülés hiányából eredő baleset stb.), amely a gyerek fizikai sérüléséhez, halálához vezet vagy vezethet. A fizikai bántalmazáshoz gyakran segédeszközök széles palettáját használják fel a bántalmazók, igen gyakori eszköz a vasaló, fakanál, nádrágszív, vizes törülköző stb., de találkozhatunk cigarettacsikk nyomokkal elsősorban az alkaron, a tenyéren. A fizikai bántalmazásnak egy speciális formája a *Münchhausen by proxy szindróma*, amely azt jelenti, hogy - általában az anya - gyermekének olyan tüneteit „diagnosztizálja”, amelyek másnak fel sem tűnnek. Gyakran viszi orvoshoz a gyermeket, nem tud megnyugodni addig, míg az orvos a „betegséget” meg nem találja, súlyos esetben az anya saját maga indukál tüneteket gyermekénél. E bántalmazási mód feltárásában alapvető szerepe van a házi orvosnak, aki szintén tagja a gyermekvédelmi jelzőrendszernek.

Az érzelmi bántalmazás felismerése és bizonyítása nem egyszerű feladat, holott igen súlyos következményei lehetnek a gyermek későbbi életútját tekintve (önértékelése és énképe sérül, társas kapcsolatai deformálódhatnak stb.). Az érzelmi bántalmazás egyik legfőbb jellemzője, hogy ez rendszeres, hosszan tartó folyamat. Érzelmi bántalmazás közé sorolhatjuk a következőket:

- Ignorálás - semmibe vétel („Olyan, mintha nem is léteznél nekem...”)
- Lealacsonyítás, kigúnyolás („Nem igaz, hogy Te ennyire hülye vagy, hogy még ezt sem tudod megcsinálni...”)
- Megalázás
- Kiabálás, ordítozás
- Izoláció - elszigetelés („Nem hívhatsz ide barátokat, nem engedem, hogy a barátaiddal találkozz!”)
- Vádolgatás („Biztosan Te voltál, mert csak Te vagy képes ilyen gonoszságra.”)
- Érzelmi zsarolás (Akkor szeretlek, ha...”)
- A gyermek tárgyainak, állatainak szándékos tönkretétele, megölése
- Erőszakkal, elhagyással való fenyegetés („Ha nem viselkedsz jól, itt hagylak!”)

Az érzelmi erőszakkal kapcsolatos egyik legnagyobb nehézség, hogy igen nehezen bizonyítható, bár következményeivel szinte minden nap találkozhatunk az iskolákban, de kezelésében igen gyakran korlátozottak a lehetőségeink. E probléma felismerésében és kezelésében esetleg segítséget nyújthat az iskolapszichológus, illetve a Nevelési Tanácsadó pszichológusa.

Szexuális erőszaknak a gyermekek általában 4 éves koruktól 14-15 éves korukig vannak kitéve. A lányok esetében a legveszélyeztetettebb életkor 10-15 közötti időszak, hiszen a kislányból ekkor lesz felnőtt nő, az eddig gyermeknek tekintett lánynál kialakulnak a nőies formák. A fiúkat, főképpen 6-8, illetve 14-16 éves korukban, a fajtalan cselekmények elkövetői veszélyeztetik. A szexuális erőszaknak is többféle típusa van:

- Szemérem elleni erőszak - fajtalanság: ebben az esetben rendszerint be nem hatoló, de molesztáló, simogató, csábító tevékenységet végez az elkövető (például a gyermek másodlagos nemi szerveit simogatja). Gyakran a gyerek nincs is tisztában azzal, hogy ezt az ő testével nem szabadna tenni. Megfigyelhető a családon belüli erőszaknál, hogy az erőszakos közösülést megelőzi szemérem elleni erőszak, illetve ez a cselekmény önmagában is előfordulhat.

- Erőszakos közösülés: a nemi szervek közösülési szándék eredményeként érintkeznek (itt a hüvelyi behatolás mellett az anális behatolásról sem szabad elfeledkezni, azaz a *fiúk* is érintettek ezen a téren).
- Pornográf fotók, videóanyagok készítése

A fentiek egységesen a kiskorú veszélyeztetettsége jogi kategóriába tartoznak, ide sorolunk tehát minden olyan - magatartás, mulasztás vagy körülmény következtében kialakult - állapotot, amely a kiskorú testi, értelmi, érzelmi, erkölcsi fejlődését gátolja vagy akadályozza [Gyvt. 5. § n) pontja], például bántalmazás a kiskorú jelenlétében, érzelmi zsarolás, lelki terror stb.

III. A gyermekbántalmazás tünetei és következményei

A bántalmazott gyerekek felismerésében sokat segíthet az, hogyha tisztában vagyunk a bántalmazás tüneteivel és következményeivel (a következmények egyben tünetként is értelmezhetőek). Itt nemcsak a jól látható testi tünetekre kell gondolnunk, hanem a kevésbé egyértelmű jelekre. A következőkben azokat a tüneteket igyekszünk felsorolni, amelyekkel pedagógusként is találkozhatunk:

Testi tünetek	Emberi kézre vagy eszközre utaló sérülések Sérülések, melyek nem egyeznek a magyarázattal Leplezett, titkolt sérülések Krónikus emésztőszervi problémák Pszichoszomatikus tünetek - krónikus fejfájás, tikkelés stb. A gyermek életkoránál lassabb fejlődés és ennek nincsenek biológiai, fiziológiai magyarázata
Önészlelés, önértékelés területén tapasztalható tünetek	Öngyűlölet, büntudat, belső rosszaság tudata, szégyen, tehetetlenség, Kiszolgáltatottság Biztonságérzet hiánya (trauma-alapú világnézet) Hamis éntudat, nem megfelelő énkép

Társas kapcsolatok területén lévő tünetek	Teljes egyedüllét tudata, magányosság, visszahúzódás Elszigeteltség és túlfejlett fantáziavilág Bizalomhiány Hiperérzékenység mások érzéseire és igényei iránt (álszociabilitás) Azonosul a bántalmazóval (traumás kötődés) Kortárskapcsolat zavarai
Viselkedésbeli tünetek	Önbántalmazás, szökési és öngyilkossági gondolatok és kísérletek Hirtelen szélsőséges kedélyingadozás Figyelemfelkeltő viselkedés Antiszociális, gyakran agresszív viselkedés Erőszakkal, horrorral szeret foglalkozni Álérettség A konfliktusokat erőszakkal és fenyegetéssel oldja meg Retteg a kudarctól Regresszív tünetek (ágybavizelés, gügyögés, ujjszopás) Félelmek és fóbiák, Titkolózik Szexuális jellegű utalások szóban, rajzban, játékban Korához képest túl sokat tud a szexuális jellegű dolgokról Az elkövetőjével szembeni erős félelem Evésben jelentkező változások, Súlyos alvászavarok Összpontosítási, tanulási zavarok Erős ellenállás a fizikai foglalkozásokkal szemben Félelem az orvosi vizsgálatoktól

A bántalmazásnak rövid és hosszú távú következményei is lehetnek, amelyek egyfajta figyelmeztető jelként is szolgálhatnak a bántalmazott gyerekekkel foglalkozók számára. A Babity Mária által írt A gyermekbántalmazás felismerése, megelőzése és kezelése című kiadványban egy kiváló táblázatot találhatunk azzal kapcsolatban, hogy milyen főbb következményei vannak az egyes életkori szakaszban a gyermekbántalmazásnak.

Életkori csoport	Családi erőszak tanúja	Fizikai bántalmazás	Érzelmi bántalmazás	Elhanyagolás	Szexuális bántalmazás
Kisgyermekkor	<ul style="list-style-type: none"> - alvási nehézségek - fokozott betegség-hajlam - állandó sírás 	<ul style="list-style-type: none"> - lelassuló kognitív fejlődés - az örömképesség zavara 	<ul style="list-style-type: none"> - kötődési zavar - az örömképesség zavara 	<ul style="list-style-type: none"> - szorongó/elkerülő kötődés - nem organikus örömképtelenség-szindróma 	<ul style="list-style-type: none"> - bizonytalan kötődés
Óvodáskor	<ul style="list-style-type: none"> - regresszió - csökkent kognitív képességek - remegés - dadogás - rettegés 	<ul style="list-style-type: none"> - ismétlődő motoros játék - gyenge csoportjáték és együttműködés 	<ul style="list-style-type: none"> - agresszió - evési zavarok - distress helyzetekben támadó viselkedés 	<ul style="list-style-type: none"> - súlyos viselkedési zavarok - figyelmi és tanulási problémák 	<ul style="list-style-type: none"> - PTSD - szorongás - externalizációs, internalizációs problémák
Kisiskoláskor	<ul style="list-style-type: none"> - alvászavarok - lemaradt fejlődés - pszichoszomatikus tünetek - evési zavarok - hyprevigilancia 	<ul style="list-style-type: none"> - kevés pozitív kortársi kapcsolat - alacsony kortársi „együttlét élmény” 	<ul style="list-style-type: none"> - agresszió - erőszakos viselkedés az iskolában 	<ul style="list-style-type: none"> - visszahúzódás - figyelemzavar 	<ul style="list-style-type: none"> - neurózis - agresszió - hiperaktivitás
Serdülőkor	<ul style="list-style-type: none"> - alacsony iskolai teljesítmény - korai szexuális kapcsolatok - droghasználat - antiszocialitás - büntudat 	<ul style="list-style-type: none"> - antiszociális viselkedés 	<ul style="list-style-type: none"> - antiszociális viselkedés - kortárs-kapcsolati problémák 	<ul style="list-style-type: none"> - kevés kortársi kapcsolat 	<ul style="list-style-type: none"> - öndestruktív viselkedés (szuicid veszélyeztetettség) - depresszió - szökés - szorongás

IV. Milyen a bántalmazó szülő?

Minden bizonnyal sokféle tapasztalatunk, képünk van a szülőkről pedagógusként. A gyermekét bántalmazó szülővel kapcsolatban érdemes kiemelni, hogy gyakran gyermeküket rossznak, engedetlennek, kezelhetetlennek, követelőzőnek, ostobának és butának látják, ezáltal egyfajta magyarázatot (ideológiát) is készítenek ahhoz, hogy miért is kell a gyermeküket - gyakran igen durván - fegyelmezni („Folyamatosan szemtelenkedik ez a gyerek, valahogy csak meg kell nevelni”).

Megfigyelhető, hogy a bántalmazó szülők irreálisan magas elvárásokat támasztanak a gyermekkel szemben. Nem veszik figyelembe azt, hogy a gyermek mire képes, gyakran saját vágyaik, elképzeléseik megvalósítását várják el gyermeküktől, aki ezt nem tudja megtenni. Ebben az esetben gyakran a szülő nincs is tisztában, hogy érzelmileg bántalmazza a gyermekét.

A bántalmazott gyermek szülője rendszerint maga is bántalmazott volt gyermekkorában, így konfliktusmegoldásra, fegyelmezésre nem is látott másfajta megoldást. Itt szeretnénk felhívni a figyelmüket arra, hogy sokszor találkozhatunk azzal, hogy a szülő nincs is tisztában azzal, hogy ő a tevékenységével bántalmazza a gyermekét. Sok esetben egy tájékoztató, segítő beszélgetés segítségünkre lehet a probléma megoldásában.

A bántalmazások gyakran esnek egybe a család életében bekövetkező krízishelyzetekkel. Ilyen krízishelyzet lehet például a válás, a különböző krónikus betegségek, a munkanélkülivé válás, a migráció (költözködés), a természeti vagy társadalmi katasztrófák, de krízishelyzetet idézhet elő a mobilitás, az egzisztenciális veszteség és a nagyobb pszichikus trauma. Pedagógusként fokozottan kell figyelniük ezekre a krízishelyzetekre! Egy haláleset vagy válás gyakran nem azonnal érzeti a hatását, hanem hónapokkal később jelennek meg az úgynevezett poszttraumás tünetek.

A bántalmazás két jellegzetességére fontos felhívni a figyelmet. A bántalmazás folyamatára egyrészt jellemző a ciklikusság. Ez azt jelenti, hogy a bántalmazást követően általában következik egy ún. „mézeshetek” időszak (ez tarthat napokig, akár hetekig is), amikor a bánt-

talmazó „megbánja” tettét, ígéretet tesz, hogy soha többet nem fog ez előfordulni, ugyanakkor erősíti azt a bántalmazottban, hogy megérde­ melte azt, hogy bántalmazzák. Ilyenkor szokott előfordulni, hogy a bántalmazott - ha segítséget kért - újra hisz bántalmazójának, és el­ fordul a segítséget nyújtani akarótól. Pedagógusként érdemesen tudni azt, hogy ez az időszak rendszerint csak időleges nyugalmat jelent, a probléma nem oldódik meg. Gyakran abba a hibába esünk segítőként, hogy mi is elhisszük a bántalmazónak ígéretéseit, de ha nem kap szak­ szerű segítséget a család, akkor igen nehezen tudnak kilépni a bántal­ mazás ciklikus folyamatából. Másrészt jellemző még az *eszkalálódás*. Ezt azt jelenti, hogy fokozatosan „erősödik” a bántalmazás mértéke, módja. Ahhoz, hogy a bántalmazó elérje a kívánt hatást, egyre erőtel­ jesebb ingert kell adnia, így válik a bántalmazás is egyre súlyosabbá. Mindez arra is utal, hogy a családon belüli gyermekbántalmazás általá­ ban nem egyszeri alkalmat jelent, hanem folyamatosan jelenlévő je­ lenséget.

V. Mit tegyek, ha bántalmazott gyermekkel találko­ zok?

A közoktatásról szóló törvényben foglalt kötelezettségre tekintettel a közoktatási intézményben valamennyi pedagógus joga és köteles­ sége jelezni, ha bármely diáknál olyan jeleket fedez fel, vagy olyan esemény jut tudomására, mely alapján alaposan feltehető, hogy a gyermek családon belüli erőszak sértettje vagy közvetett sértettje. Ehhez azonban alaposan kell tájékozódni, melynek egyik lehetséges módja az osztályfőnök és gyermekvédelmi felelős közös *családlátogató­ sa*. A közoktatási törvény 14. § (1) bekezdés b) pontja szerint a szülő joga különösen, hogy gyermeke fejlődéséről, magaviseletéről, tanul­ mányi előmeneteléről rendszeresen részletes és érdemi tájékoztatást, neveléséhez tanácsokat, segítséget kapjon. A családlátogatás a kapcso­ lattartás egyik formája lehet, de a szülő tájékoztatása egyéb formák­ ban is megvalósulhat. A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. tör­ vény 82. §-a értelmében a törvény védi a magánlakáshoz fűződő jogot. Ennek alapján - bizonyos kivételektől eltekintve, amelyekbe a családlá-

togatási szándékkal érkező pedagógus nem tartozik bele - a szülő nem kötelezhető arra, hogy magánlakásába bárkit is beengedjen. (K-OJOG-785/2004.) Éppen ezért a családlátogatás előtt mindenféleképpen meg kell keresni a szülőt, beleegyezését kell kérni. Ha a szülő nem egyezik bele a családlátogatásba, ez is fontos információ lehet, a probléma továbbjelzésénél ezt mindenféleképpen meg kell említeni. Családot látogatni előre egyeztetett módon lehet, pedagógusként rajtaütés-szerűen szervezett családlátogatásnak nincs helye.

A tudatosan végzett családlátogatásnak fontos értéke lehet akár a tájékozódás, akár a szülőkkel való kapcsolatalakítás területén. Van egyfajta olyan üzenete, hogy nemcsak a szülő keresheti fel a pedagógust a saját székhelyén, hanem a pedagógus is megismerheti azt a környezetet, amelyben a gyermek él, ahol naponta próbálja élni életét. Érdemes még a családlátogatás előtt átgondolni a megfigyelés szempontjait, rögzíteni magunknak a tapasztaltakat. A családlátogatás szempontjai közül fontosak lehetnek a következők:

- A szülő hogyan jellemzi gyermekét? Milyen tulajdonságait sorolja fel?
- Mit tud a gyermek iskolai pályafutásáról? Ezen belül is mit tart fontosnak?
- Családi körülmények:
 - A család szerkezete, együttélők száma és esetleg kapcsolataik
 - Szülők munkavégzése, inaktívitásuk
 - Eltartottak száma
- Lakáskörülmények:
 - Jelenleg hol lakik: családi ház/ házrész/ lakás
 - Lakás nagysága:nm.
 - Szobák száma:
 - (Egy főre jutó):.....nm.
 - *A tanuló milyen körülmények között él, lakik? (Van-e külön szobája? Ha nincs, kivel (kikkel) közösen használja? Elszeparált helyen van vagy "átjáró" szoba?)*

- Lakás komfortfokozata: *összkomfortos/ komfortos/ félkomfortos/ komfort nélküli/ nem lakáscélú építmény*
- Milyen jogcímen lakik ott a család: *tulajdonos/ családtag/ rokon/ szívességi lakáshasználó/ albérlő/ önkormányzati lakás bérlője/ önkényes lakásfoglaló*
- A lakóhely és az iskola távolsága:..... Km
- Jövedelmi viszonyok:
 - Mekkora a háztartásban az egy főre eső jövedelem? Ft./fő
- Egészségi állapot, szenvedélybetegségek:
 - Van-e tartós betegsége a tanulónak(szed-e rendszeresen gyógyszert) *Igen / nem*
 - Ha van, milyen, mennyi ideje, megkapja-e a szükséges kezelést?
 - Van-e szenvedélybeteg családtag: *Igen / nem (észlelés alapján kerül megjegyzésre)*
 - Szendélybetegség típusa:
- Problémamegoldó készségek feltárása:
 - Kinek a segítségére számíthat a szülő leginkább a család problémáinak megoldásában?
 - Igénybe vette-e már valamelyik segítő szervezet támogatását? Ha igen, mely szervezetekét?
- Jövőre vonatkozó tervek:
 - Milyen tervei vannak a szülőnek gyermekével kapcsolatban?
- Kommunikáció:
 - Ki az, aki domináns a válaszadások során?
 - Milyen nonverbális jelzéseket látunk beszélgetőpartnereinken? (Gesztusok, arcmimika stb.)
 - Hol van a gyermek a beszélgetés alatt? Közbeszólhat? Milyen nonverbális jelzéseket látunk rajta?

Természetesen az adott helyzettől függ, hogy e szempontok közül mit tudunk feltárni a családlátogatáson történt beszélgetések és megfigyelések segítségével. Érdeemes egyfajta „munkamegosztást” alkalmazni: egyikünk beszélget, a másikunk megfigyel. Nagyon fontos, hogy a szülőt nem lehet kötelezni válaszadásra, de mindenféleképpen hasznos információ az, hogyha nem válaszol kérdéseinkre. A családlátogatás során mindvégig törekedjünk arra, hogy indirekten szerezzünk információkat, hiszen **nem a pedagógus feladata a bizonyítás!!!** Fontos, hogy a családlátogatás során nagyon körültekintően járjunk el, mert esetlegesen erőteljesebb fellépésünk akár ismételt vagy fokozottabb intenzitású erőszakos cselekményt vált ki.

Amennyiben olyat tapasztalunk, amelyet pedagógiai eszközökkel nem tudunk megoldani, azaz súlyosabb problémákról van szó, az iskola vezetőjének a gyermekvédelmi felelős javaslatára **értesítenie kell a gyermekjóléti szolgálatot vagy az önkormányzati gyermekvédelmi irodát.** A gyanú megalapozottsága esetén ekkor már a gyermekjóléti szolgálat és a gyermekvédelmi iroda kötelessége is a további intézkedések megtétele, köztük a Rendőrség hivatalból történő tájékoztatása.

Gyanú esetén **javasolt a kerületi Rendőrkapitányság gyermekvédelmi szakelőadójával** (Bűnügyi Osztály Bűnüldözési Alosztály) telefonon felvenni a kapcsolatot, aki a helyszínre kimegy, és ott tájékozik majd a pontos körülményekről. Ennek keretében meghallgathatja a tanárokat, továbbá esetlegesen a kiskorút, osztálytársait és esetleg az intézményen belüli közvetlen barátait is. Az adott eset ilyen módon történő mélyebb megismerése után tájékoztatja a pedagógust, illetve az intézmény vezetőjét a megállapításairól és a továbbiakban szükséges intézkedésekről. Ha a családon belüli erőszaknak kiskorú sértettje vagy tanúja volt, minden esetben vizsgálja a Rendőrség, hogy megvalósult-e a kiskorú veszélyeztetése bűncselekmény, amennyiben igen, hivatalból eljárást kell indítania.

Halasztást nem tűrő esetben azonban semmiképpen sem mellőzhető az iskola részéről a Rendőrség soron kívüli értesítése, **a feljelentés megtétele,** hisz annak halogatása a kiskorú veszélyeztetettségét növelné. A **feljelentést** vagy írásban, vagy a kapitányság panaszfelvételi irodájában kell megtenni, de inkább javasolt az utóbbi, ahol tapasztalt rendőrök veszik fel a panaszt. Annak során valamennyi olyan

körülményre kitérnek, mely a pontos tényállás megállapításához, a további intézkedések megtételéhez szükséges. A feljelentés megtételét követően a hatóság azonnali lépéseket köteles tenni, együttműködve a gyermekjóléti szolgálattal, az Önkormányzat Gyermekvédelmi irodájával. Az eljárás során szükségessé válhat majd a feljelentő vagy az intézmény más munkatársának tanúkihallgatása is. Ezen kötelező a megjelenés és részvétel! Hamis tanúzást követ el az is, aki a tudomására jutott tény, adatot nem hozza a hatóság tudomására. A kihallgatás során azonban maximális figyelmet *fordítanak* a tanú védelmére, megelőzve egy, esetlegesen ő vagy környezete elleni, későbbi támadást, fenyegetést. Minden szükséges intézkedéssel biztosítja a Rendőrség a családon belüli erőszak áldozatainak (tanúinak) fenyegetésekkel és bosszúval szembeni hatékony védelmét, így teljes körben *alkalmazzák* a rendelkezésre álló tanúvédelmi eszközöket. Minden esetben *felhívják* figyelmüket a személyi adatok zárt kezelésének lehetőségére.

A gyermekbántalmazás esetében pedagógusként tehát a következő személyekhez, szervezetekhez, intézményekhez fordulhatunk tanácsért, segítségért. Ezek címét és elérhetőségét megtalálhatja a <http://hegedus.name> oldalon.

- Az adott kerület rendőrsége
- Az adott kerület gyermekjóléti szolgálata és családsegítő szolgálata
- Az önkormányzat Gyermekvédelmi hivatala
- Civil szervezetek (például NANE Egyesület, Kék Vonal Szakmai Vonal)

Elérhető egy internetes fórum, ahol gyermekvédelmi szakértők, jogászok, rendőrök várják kérdéseiket, tőlük kérhetnek segítséget, tanácsot, akár anonim módon: <http://www.freeforum.hu/gyermekvedelem>

Előfordulhat, hogy úgy érzik, nem elegendő vagy megfelelő segítséget kapnak, ebben az esetben azt javasoljuk Önnek, hogy jelezze tovább a problémát más a gyermekvédelemben érintett intézmény számára. **Akár a rendőrségre, akár a gyermekjóléti szolgálathoz, vagy a gyermekvédelmi irodához érkezik be a jelzés, nekik kötelezettségük kivizsgálni azt!!!** Természetes az, hogyha bizonytalan gyanúját illetően, a segítségkérés más szakemberektől, akik „kívülről” látják a prob-

lémát, hozzájárulhat ahhoz, hogy tisztább képet kapjon, illetve kapjunk az esetről. Minél hamarabb fedezzük fel a gyermekbántalmazást, annál nagyobb esély van a gyermek harmonikus személyiségfejlesztésére.

Joggal felmerül a kérdés, hogy mit tegyek azzal a szülővel, ha a feljelentést követően a dühös szülő bejön az iskolában. Érdeemes tisztában lenni azzal, hogy a szülő gyakran nincs is tudatában annak, hogy tevékenysége a bántalmazás, az elhanyagolás körébe tartozik, melynek elkövetése esetén büntetőjogilag felelősségre vonható. Fontos a tájékoztatás mellett a pedagógus biztonságát is biztosítani, melynek egyik legfontosabb módja az, hogy az iskola mint intézmény áll ki a gyermekvédelmi felelős és a pedagógus mellett. A szülővel történt megbeszélésen minden esetben legalább két személy legyen jelen (javasolt a férfi-nő felállítás). Igyekezzünk azt hangsúlyozni, hogy segíteni szeretnénk, nem pedig a büntető szemlélet érvényesüljön. A tanú minden esetben kérheti, illetve a hatóság hivatalból is elrendelheti a tanú személyi adatainak, valamint akár nevének is zárt kezelését, melyet természetesen a teljes ügyíratra - függetlenül attól, hogy abban korábban készült iratok is vannak - visszamenőlegesen is alkalmazni kell. A zárt adatkezelésre vonatkozó igényt az eljárás különböző szakaszaiban, megfelelő kioktatás után a tanúnak ismételtelen elő kell terjesztenie, tehát nincs automatizmus. Egyedi esetekben - a törvényben meghatározott feltételek fennállása esetében - a tanú, valamint esetenként rá tekintettel más személy további védelemben is részesülhet. És ne feledkezzünk meg arról sem, hogy az iskola nem köteles beengedni azt a szülőt, aki magatartásával, viselkedésével sérti az iskola dolgozóit és tanulóit!!!

E kiadványunkban elsősorban a családon belüli gyermekbántalmazás témakörével foglalkoztunk, nem tértünk ki a gyerekek egymás közötti erőszakos viselkedésének, a pedagógusok által elkövetett erőszak problémakörére. Kiadványunkkal a családon belüli erőszak kezelésében próbáltunk segítséget nyújtani.

VI. Hasznos szakirodalmak

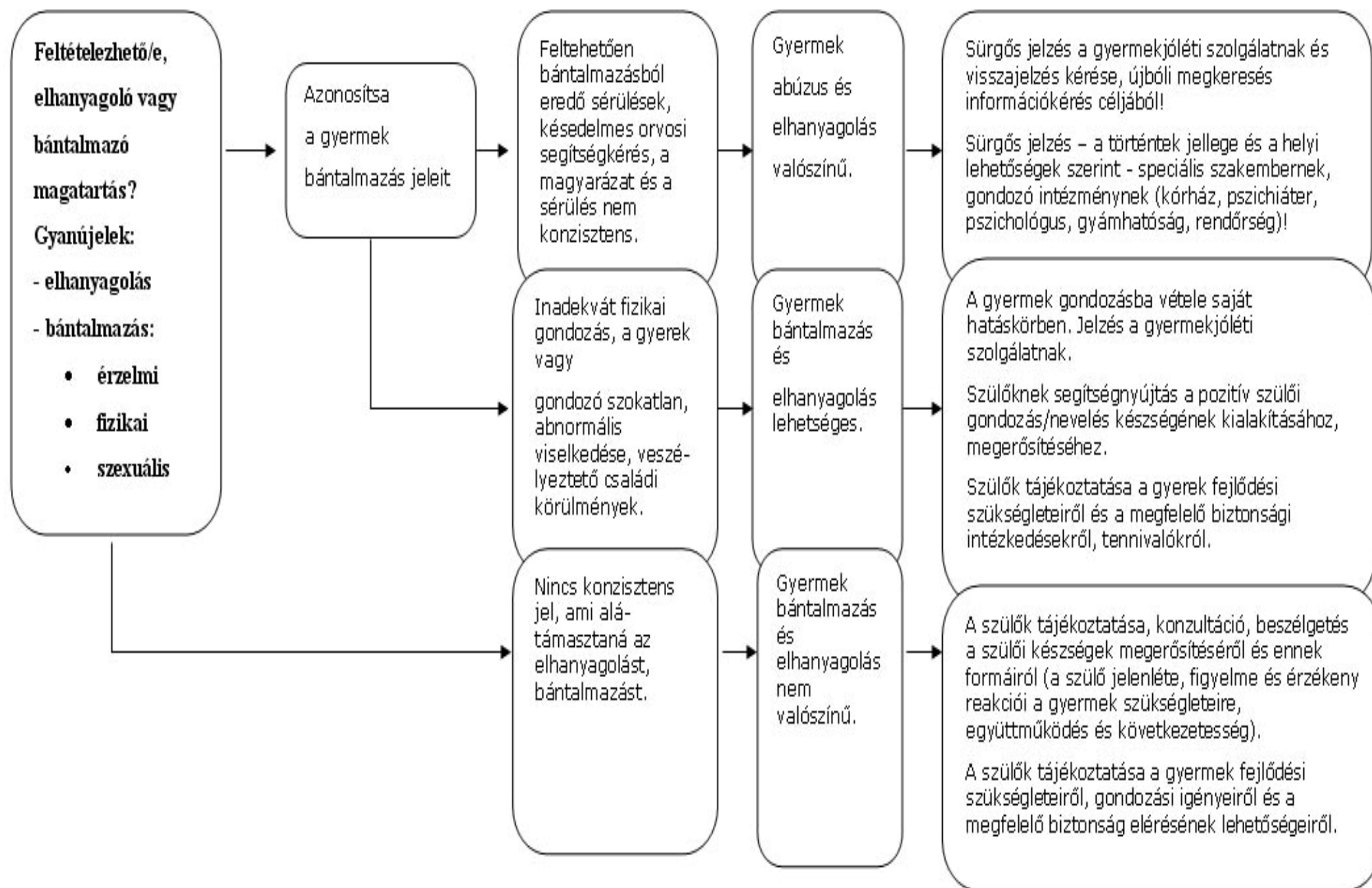
- Babity Mária: A gyermekbántalmazás felismerése, megelőzése és kezelése http://www.ejf.hu/hefop/jegyzetek/gyermekbantalmasas_me_gelozes_kezeles.pdf
- Hegedűs Judit (2008): Hogyan ismerjem fel a gyermekbántalmazást? Együtt a Gyermekvédelemben, 7. szám 4-5. p.
- Herczog Mária, Kovács Zsuzsanna (2004): A gyermekbántalmazás és elhanyagolás megelőzése, kezelése és felismerése. MAVÉ, Budapest.
- Herczog Mária (2007): Gyermekbántalmazás. CompLex Kiadó, Budapest.
- Herman, J. (2003): Trauma és gyógyulás. Az erőszak és hatása a családon belüli bántalmazástól a politikai terrorig. Háttér Kiadó, Budapest.
- Kézikönyv a gyermekjóléti szolgáltatást nyújtók számára a gyermekekkel szembeni rossz bánásmóddal kapcsolatos esetek ellátáshoz és kezeléshez. Budapest, 2006. http://www.okm.gov.hu/letolt/kozokt/bantalmasas_kezikonyv_080409.pdf
- Módszertani füzet A gyermekvédelmi feladatot ellátó szervek szerepe és felelőssége a gyermekbántalmazás és elhanyagolás megelőzésére és kezelésére. Budapest, 2004. <http://www.kemkh.hu/pages/page050600/Gyermekbantalmasas%20Modszertani%20fuzet.pdf?PHPSESSID=cde945557f1008177839353cfed927d7>
- Ranschburg Jenő (2006): A meghitt erőszak. Saxum Kiadó Bt., Budapest.
- Révész György (2004): Szülői bánásmód - gyermekbántalmazás. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest.
- Összefogás a családon belüli erőszak ellen <http://www.irm.gov.hu/csaladonbelul/>

- Spronz Júlia (2008): Mit tegyek, ha bántalmazott gyerekekkel találkozok? Együtt a Gyermekvédelemben, 7. szám 6-7. p.

Ajánljuk figyelmükbe a gyermekvédelemben dolgozók számára az Együtt a gyermekvédelemben című folyóiratot, ahol aktuális gyermekvédelmi kérdésekkel, problémákkal foglalkozunk.

I. sz. melléklet

2. sz. melléklet: Fontosabb telefonszámok, honlapok

BRFK VIII. kerületi Rendőrkapitányság

Cím: 1084 Budapest, Víg u. 36.

Levél-cím: 1431 Budapest, Pf. 161.

Telefon: 36 (1) 477-3700 (központ)

Fax: 477-3724

Bűnüldözési alosztály: 48-115, 48-148 mellék

E-mail: 08rk@budapest.police.hu

Zöldszám: 06-80-203-822

*

BRFK TelefonTanú: 06-80-555-111

*

Polgármesteri hivatal

Cím: 1086 Budapest, Baross utca 63-67.

Telefon: 36 (1) 459-2100 (központ)

Gyámhivatal: 459-2108, fax: 459-2252, e-mail:

gyamhivatal@jozsefvaros.hu

Népjóléti Osztály - Gyermekvédelmi Iroda: 459-2114, fax: 459-2176, e-

mail: gyermekvedelem@jozsefvaros.hu

*

Józsefvárosi Családsegítő Szolgálat

Cím: 1081 Budapest, Népszínház u. 22. (bejárat a Kiss József u. felől)

Telefon: 36 (1) 333 0582

Fax: 36 (1) 210 9321

E-mail: info@jcpsz.hu

*

Józsefvárosi Nevelési Tanácsadó

Cím: 1081 Budapest Köztársaság tér 4.

Telefon: 36 (1) 303-9598

Fax: 3039-598

*

Józsefvárosi Gyermekjóléti Szolgálat

Cím: 1089 Budapest, Kőrös u. 35.

Telefon: 36 (1) 303-9199

Nap Kör Mentálhigiénés Alapítvány

Cím: 1082 Budapest, Nap u. 25.

Telefon: 36 (1) 314-2641

E-mail: napkoralapitvany@freemail.hu

Honlap: <http://www.nap-kor.hu/>

*

Nap Klub

Cím: 1082 Budapest, Leonardo da Vinci utca 4-6.

Telefon/fax: 36 (1) 333-0316

E-mail: napklub@interware.hu

Honlap: <http://www.napklub.hu/>

*

Kék Vonal Gyermekkrízis Alapítvány

Szakember Vonal (telefonos, anonim konzultációs lehetőség gyerekekkel, családokkal foglalkozó szakemberek részére.): kedden, szerdán, pénteken 10-14 óráig 36 (1) 302-0944

E-mail: szakemberek@kek-vonal.hu

Honlap: <http://www.kek-vonal.hu/>

*

Eszter Alapítvány és Ambulancia - Segítségnyújtás a szexuális erőszak áldozatainak

Cím: 1525 Budapest, Pf.41.

Telefon: 36 (1) 466-9872

Honlap: <http://www.eszteralapitvany.hu>

*

Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet Országos Kríziskezelő és Információs Telefonszolgálat

Telefon: 06 80 20-55-20

E-mail: okit@szmi.hu

Honlap: <http://www.krizistelefon.hu/>

*

NaNe Egyesület- Bántalmazott nők és gyermekek ingyenes segélyvonala

Postacím: 1447 Budapest, Pf.. 502.

Telefon: 06-80-505-101 (este 6 és 10 óra között)

E-mail: info@nane.hu

Honlap: www.nane.hu

*

Patent Egyesület

Telefon: 06-70-529-5676

E-mail: info@patent.org.hu

Honlap: <http://patent.org.hu/>

Hasznos linkek:

<http://www.sos505.hu/szolg.html>

<http://www.irm.gov.hu/csaladonbelul/>

<http://aldozatvedelem.lap.hu/>